

Jan Muskatnak –
a Nyugat Nagymesterének
és a mesék Nagy Alakjának

Bevezetés

A Részletes kalauz 13. kötetében a Nyugati-Tátra legkeletibb részét ismertetjük. A leírt terepet a Tátra főgerincének két hágója határolja: Ny-ról a **Konrád-púpi-nyereg** (Kondracké sedlo, Przełęcz pod Kopą Kondracką, Konrad-Sattel) – leírását lásd a 2. kötetben, valamint K-ről a **Liliom-hágó** (L'aliové sedlo, Liliowe, Liliensattel). E mintegy 4 km hosszú gerincszakasz alatt három fővölgy található: D-re a **Csendes-völgy** (Tichá dolina, Dolina Cicha, Stilles Tal – részletes leírás a 2. és 11. kötetben); É-ra a Lengyel-Sebes-patak völgye és ÉK-re a Gąsienica-Szárazvíz-völgy. E térségben az oldalgerincek elhelyezése feltűnően aszimmetrikus. D-re csak rövid hegyhátak ágaznak el, jelentéktelen kis tornyokkal és púpokkal. É-ra viszont a főgerinc csaknem összes pontjáról oldalgerincek, sőt szárnyvonulatok ágaznak el. A leg-hosszabb szárnyvonulat a Gáspár-csúcsról ágazik el ÉK-re, és – többszöri utólagos elágazások után – mintegy 10 km hosszú. Az é. és d. oldal aszimmetrikus felépítése mellett gyökeresen eltérő képet mutat környezetük vonzereje, népszerűsége is. Mindez könnyen megmagyarázható: az egyik oldalon egy már-már „nagyváros”-nak tekinthető Zakopane; a másik oldalon pedig a még falunak sem mondható Podbanszko (Bányaalja). A körzet turista vonzerejét fokozza a város közelsége és – nem kis mértékben – az 1936-tól működő kötélpálya Kuźniceből a Gáspár-csúcsra. A kötélpálya azóta is sok viszály előidézője a technokraták és a természetvédők között. Egyesek a kötélpályát a homo sapiens diadalának, a természet fölötti győzelemnek, az „ember képes rá” jelző megvalósításának tekintik, mintegy jó lépésnek a saját érdekünkben. Mások ezt a beruházást a technika győzelmének vélik a józan ész fölött, a tátrai természet elleni merényletnek tartják. Ellenséges tettek, amelyek rendkívül messze terjedő következményei lesznek, úgy időben, mint térben. Én nyilvánvalóan a második csoportba tartozom, azonban nem vagyok végletekig kompromisszumra képtelen: méltányolom a sísport értékét, még a felvonós szízését is, és helyesen értékelem a síelésben, mint üzletben érdekelt lobbicsoportok erejét is. Józan kompromisszum lehetne – felvonók kizárólag a sízőknek, melyek értelemszerűen nem működnek hó nélkül és a szétszedhető a „sízés nélküli” évszakokban. De semmi több! Azt is elismerem, hogy sok ember számára a turizmus,

beleértve a kötélpályát is, munkahelye, kenyérkereseti lehetősége, és számukra a „széplelkek” véleménye nem sokat jelent. Megértem őket. Megértem őket úgy, ahogy Augustow lakosainak panaszát a kamionok szüntelen zaja miatt. Őket ma nem nagyon érdekli a Rospuda-völgy. De ... egy vagy öt év múlva, a lakosság számának további növekedésével, az erdők további kivágásával, a kamionok zaja majd minden emberhez eljut, és akkor nem lesz hová elfutni.

Bevallom azt is, hogy a legtitkosabb zugok felkutatása és ismeretése folyamán időnként kétségeim támadnak, nem vétkezem-e. Nem holmi parancsolatok ellen, hiszen azok azt is tartalmazták, hogy „hódítsd meg a Földet”. Sokkal inkább a tátrai természet ellen! Ezt nagyon erősen érzem különösen akkor, amikor mészköves terepeken járok, amelyek az évszaktól függően valódi virágoskertek. Hasonló, bár kevésbé maró kétségek gyötörnek, számos csapás és elvesző csapás leírásánál. Ezek jelentős hányada a nemzeti park létrehozása, a természetvédelem kialakulása előtti idők maradványa. Olyan maradványok, amelyek a Tátra nagymérvű gazdasági hasznosítását tükrözik. A természetvédelem szellemi és hivatali ereje nélkül az erdők mindenütt úgy néznének ki, mint a **Tarajos-völgyben** (Chocholovská dolina, Dolina Chochołowska, Kammtal), a szécsek mint a Goryczka-völgyben, a tornyok mint a **Lomnici-csúcs** (Lomnický štít, Łomnica, Lomnitzer Spitze) tömbjében ... E sorozat alcíme: „Részletes kalauz” egy s másra kötelez. A pillanatnyi helyzetet írom le. Az eddigi kötetek tanúsága szerint azt hiszem, hogy bárminek az ismertetése nem vezet az adott hely népszerűségének nagymértékű növekedéséhez. Ha őszintén megmondhatom, amit erről gondolok: „semmilyen növekedéséhez” – de rögtön túlzott szubjektívizmussal vádolnának meg. A hegymászókat céljaik kiválasztásánál nagy mértékben a divat vezérli; a turistákat pedig a birkaszellem. A kisszámú rajongók pedig a valódi, nagy veszélyekhez képest zérus veszélyt jelentenek. Elegendő-e az egyének lehető legkulturáltabb viselkedése? Ha az adott terepre beengedünk százezer szuper-kulturált turistát, „kő kövön nem marad” utánuk. Szükségesek-e a mostani adminisztratív-rendészeti megoldások? Vagy a probléma megoldhatatlan és a kör négyesítésének ökológiai változatát jelenti? Véleményem szerint a pillanatnyi megoldás csak a „nem könnyíteni” elv következetes betartása lehet. Nem kell megkönnyíteni az elérhetőséget, nem kell a hegységet egyre „vonzóbbá” tenni. És mindenek

előtt: nem kell építeni további látványosságokat azok számára, akiknek a Tátra önmaga nem bír elegendő vonzóerővel. Ezzel ellentétben az egyedüli hosszútávú megoldás, amely nem csak a Tátrát, nem csak Lengyelországot érinti, az a gazdasági gondolkodás összekapcsolása a demográfiaival. Itt úgy tűnik, a másképp gondolkodó politikusok hangos szólamai ellenére látszik a fény az alagút végén. Optimizmusra ad okot a „kettő + másfél” felállású családmodell, legalább is az európai-amerikai kultúrkörben. Ha Ázsia és Afrika is ezt a családmodellt választja, megmenekülünk.

Amikor az előző gondolatokat írtam, döntés született a Gáspár-csúcsra vezető kötélfelvonó ún. felújításáról. Ez a „felújítás” valójában a kabinos felvonó kapacitásának megkétszerezését jelenti. Már minden világos: ökológiai banditizmus, a tátrai természet további degradálása, a legprimitívebb szükségletek, hajlamok kielégítése. A munka gyorsan haladt, a Myślenicei-tornyokhoz vezető úton gigantikus vontatók járnak. Az építkezés zaját a Giewonttól a Mohás-nyeregig, a zakopanei Rondótól a Gáspár-csúcsig lehetett hallani, miközben egy hegymászót a Gáspár-háton avagy egy sízót az **Ótárnákon** (Staré šachty, Stare Kopalnie, Alte Stollen) szabálysértőnek tekintenek. Tehát: vágjuk ki az erdőket, tapossuk szét a réteket, szennyezzük a vizeket. Aztán harapjuk el egymás torkát. A jóllakott patkányok marakodása szoros kalitákban egyre gyakrabban megjelenik az emberi társaságokban is.

A következőkben ismertetett terep annyira változatos, hogy eszményien teljesíti a „mindenkinek a neki valót” mondást. A sízőknek a Gáspár-csúcs sípályái, a meteorológusoknak Lengyelország legmagasabban fekvő állomása, az ökológusoknak pedig egy igazi laboratórium, ahol az ember által behordott szennyeződések vizsgálhatják. A törpefenyves felső határának csökkenése, helyenként teljes kipusztulása, az erdőhatár csökkenése, ez a sokéves legeltetés következménye. A koporsóban az utolsó szöveget a felvonós sízés jelentette – avagy lehet, hogy a még súlyosabb károkat okozó kötélpálya melletti turizmus. Az ember okozott veszélyekhez társulnak még a természetes katasztrófák: szélviharok, lavinák, erős déli hegyi szél a Csendes-völgy – Lengyel-Sebes-patak völgye tengelye mentén egy valódi szélcsatornát képez, amelynek következményét jól látni mindkét völgy erdejében. A lavinakutatók számára valódi kincseshánya a főgerinc d. hegyoldala a **Száraz-Konrád-hegytől** (Suchý Kondrátov vrch, Suchy Wierch

Kondracki, Dürre Konrad-Kuppe) a **Szélső-nyeregig** (Krajné sedlo, Skrajna Przełęcz, Randjoch). A nagy lavinák gyakran átrobognak a Csendes-völgy alján és magasan felfutnak a szemben lévő hegyoldalra (lásd a 11. kötetet). A kevesebb erőfeszítést igénylő turizmus szerelmeseinek rendelkezésére áll a kabinos felvonó, három sífelvonó, a **Konrád-menedékház** (Kondratová chata, Schronisko na Kondratowej Hali, Konradsschutzhaus), szálloda a **Kalata-réten** (Kalatowa polana, Polana Kalatówki, Kalata-Wiese), egy „majdnem szálloda” a Gáspár-csúcson és valódi épületek a **Gąsienica-szécse** (Gąsienicowa hoła, Hala Gąsienicowa, Seesalm) – Murowaniec, Betlejemka, Książówka-erdésház, IMGW, Gawra neveket viselnek. A hegymászók rendelkezésére áll – eltekintve a Lengyel Tátrai Nemzeti Park megváltozott előírásaitól – a Gáspár-hát pazar sziklafala, az Ormányos sziklái és a **Száraz-oromfogak** (Suché kopy, Suche Czuby, Giebelzinnen) jellegzetesen téli falai. A barlangászoknak ott vannak a Lengyel-Sebes patak völgyének barlangjai valamint a Gáspár-barlangok. Szinte hihetetlen, hogy ilyen környezetben maradt egy alig érintett folt: a Száraz-Konrád-völgy, melynek torkolatába nehéz behatolni a sűrű törpefenyves miatt. A völgy fölött vezet egy rendkívül népszerű turistaösvény, amely önmagában veszélyezteti a völgyet, hiszen a megszokott pihenőhelyekről szemét hullik lefelé. Teljesen elfogadható állapotban maradtak meg a Gáspár-völgy egyes részei is, amely bizonyos mértékben a kabinos felvonó létezésének, valamint és a turisták nagy része „áldott” lustaságának köszönhető.

A főgerinc következőkben leírt szakasza évek óta, valójában emlékezet óta, államhatárt képez. Ez a mesterséges vonal hamarosan a történelembe távozik. És akkor mi lesz? Miután kőtélpályán felmentünk a Gáspár-csúcsra, le lehet-e majd menni a Csendes-völgybe, felmenni a **Retesz-hágóba** (Závory, Zawory, Riegelpass) vagy a **Toman-hágóba** (Tomanovské sedlo, Tomanowa Przełęcz, Toman-Sattel)? Egyelőre nincs formális ellenvetés. Hogy örülünk-e majd a határok megszűnésével járó szabadságnak, avagy aggódunk-e a szlovák hegyek és völgyek mindeddig békés állapotáért – ezek most feloldhatatlan dilemmák.

Az e kötetben ismertetett terep – kevés kivétellel – technikailag teljesen mentes minden nehézségtől, ha eltekintünk attól, hogy a mozgást a buja növényzet valamelyest korlátozza. E kivételek: Száraz-oromfogak,

a Gáspár-hát és a Kis-Gáspár-hát falai, a Gáspár-csúcs é. gerincének k. hegyoldala és az Ormányos sziklái. Elvben – ha nem léteznének a Lengyel Tátrai Nemzeti Park korlátozásai – bármerre „torony irányban” is mehetnénk. A kalauzban csak a csapásokat, ösvényeket, mászóutakat ismertetem ...

A csapások és ösvények ismertetésénél felmerül egy probléma. Egy kalauz nem szükségszerűen a „térkép szöveges melléklete”. Térkép van mifelénk bőségesen, közülük a legjobbak és legrészletesebben kidolgozottak az ún. katonai térképek (1:10000 lépésmérték) és az Express Map kiadó termékei (1:30000 lépésmérték). Természetesen a katonai térképen nagyobb az ösvények sűrűsége. E sorok írójának problémája: csak a természetes terepviszonyokról írni és a csapások, ösvények iránt érdeklődők figyelmét az említett térképekre irányítani, avagy a kalauzt egy autonóm műként kezelni, amelynek nincs szüksége térképi kiegészítésre. A második változatot választottam, a következő megfontolásokból. Az említett térképeken nincs különbség a megerősített felületű szekérút, a karbantartott aszfaltút, a keskeny, alig fél m-es széles csapások és végül olyan csapások között, amelyek a legeltetés vagy a bányászat idejében léteztek és amelyeknek ma a terepen nyoma sincs. A kalauzban közölt szóbeli leírások jelzik a felsorolt utak közötti különbséget.

A szekérutak, ösvények és csapások hálózata különösen sűrű a Gąsienica-Szárazvíz-völgyben és az Olczai-völgyben. Egy részüket teljesen tudatosan hagytam ki (pl. a sífutó ösvényeket a Cyrhla körzetében). A kérdés ezután az, hogy az egyes utakat melyik tátrai alakzatokhoz soroljam. Hosszú gondolkodás és több tátrai okos emberrel való konzultálás után a Gąsienica-szécset választottam célpontnak, ahol számos útvonal keresztezi egymást és egyben sok útvonal logikus iránya is. Persze más megoldás is lehetséges, már most hallom az ellenvetéseket: mi köze a Gąsienica-szécznek a Katlan-hegyhez, a Régi juhásztanyák völgyéhez stb. Úgy tűnik, bizonyos fizikailag létező alakzatokat nehéz egyértelműen besorolni az adott keretbe ...

E kötetben is érvényesek az 1. kötetben bevezetett, majd a további kötetekben megismételt és kiegészített elvek, amelyek szerint a leírás végezzük.